

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje i Zelina)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Muzeja Moslavine u Kutini

Glavni i odgovorni urednik: Srećko Karapetrić

Tehnički urednik: Tihomir Krsmanović

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar),
Srećko Karapetrić (Kutina), Tihomir Krsmanović (Kutina),
Slavica Moslavac (Kutina)

KOREKTURA: Ana Bobovac, Srećko Karapetrić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasiilo solidarno financiraju Muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Muzej Moslavine Kutina

Za nakladnika: Slavica Moslavac

Tisak: Tiskara i knjigovežnica Kutina

Broj 14 - travanj 1991.

Godina XIV

Naklada: 600 komada

Naslovna stranica: Detalj sa izložbe "30. godina Muzeja Moslavine" u Kutini

Zusammenfassung

Die Geschichte des Schulwesens auf dem Gebiet der Gemeinde Klanjec begann im Franziskaner Kloster in Klanjec. Aktiv waren aber auch andere Pfarrer aus der Umgebung. Eine grosse Rolle an der Entwicklung des Schreibwesens hatte Kapelmeister Tomo Gajdek, der den Unterricht in Zagorska Sela, Velika Erpenja, Jezero und Kraljevec na Sutli organisiert hat.

Wenn man daran denkt, dass Pfarrer unter dem armen Volk fast die einzigen waren, die schreiben und lesen konnten, wundert uns nicht die Tatsache, dass gerade sie die ersten Lehrer waren. Diese Tatsache zeugt zugleich davon, dass sie Liebe und Hingebtheit für kulturelle Erziehung ihres Volkes hatten.

Mit den originellen in der alten Schule ausgestellten Objekten und Dokumentation wollten wir möglichst anschaulich zeigen, auf welche Art und Weise die ersten Unterrichtsstunden auf diesem Gebiet organisiert wurden.

Übersetzung: Snježana Pintarić

Antun STIŠČAK, Muzej grada Koprivnice

"DEKLARACIJA"-NAGOVJEŠTAJ DEMOKRATSKOG RAZVOJA

Pitanje demokracije, demokratske vlasti i odnosa kao i demokratskih izbora nije samo pitanje našega vremena. Postavljeno je ono i o njemu se govorilo i pisalo i davno ranije.¹⁾ Nasuprot demokracije, demokratskih odnosa i tekovina uvijek je spominjano tiranstvo, strahovlada, samodržavlje i jednoulje. Bez obzira o kojemu od iznijetih termina bila riječ i u kojem vremenskom razdoblju, sve se je lomilo i prelamalo preko leđa naroda, širokih narodnih slojeva. Prema tome narod je bio jedini pozvan i opunomoćen da u svakom trenutku odabere ono što je za njega bilo najispravnije i najpoštenije. Narod je rušio i slamao sve prepreke pred sobom, pojedina društva i oblike vladavine i krčio put prema demokraciji.²⁾ Kada je jugoslavenskim narodima i narodnostima u Hrvatskoj, u razdoblju između dva svjetska rata KPJ³⁾ i KPH⁴⁾ ponudila svoj program za rješenje nastale krize i teških prilika⁵⁾ u kojima su se ovi narodi zatekli, narod se velikom većinom opredijelio za njega. U tom programu⁶⁾ nazirao je i vidio jedan novi put kretanja i razvoja boljih, ljudskijih i demokratskih odnosa. Narod, jugoslavenski narodi zaista su se i u velikom broju odazvali pozivu KPJ na otpor okupatorima i oružanu borbu koja je morala donijeti nešto novo, bolje, pravednije. Već od samog početka oružanog otpora vrše se i pripreme za promjene na društvenom, društveno-ekonomskom i društveno-političkom polju.⁷⁾ Rukovodstvo oružanog otpora svih jugoslavenskih naroda, već za vrijeme samoga otpora i borbe, narodima

želi skrenuti pažnju i ukazati im na činjenicu da će njihovo jedinstvo i zajedništvo u borbi rezultirati putem u jedan viši oblik demokracije i demokratskih odnosa. Ovdje ćemo sada podsjetiti na jedan dokument koji je sačuvan, pohranjen i inventiran u Muzeju grada Koprivnice⁸⁾ iz kojega ćemo zorno vidjeti ono što je bilo proklamirano i za čijim se je ostvarenjem težilo. Na ovom mjestu nećemo govoriti i o tome što je ostvareno ili zašto nije došlo do potpunog ostvarivanja navedenog i zacrtanog. Iznijet ćemo samo kritički osvrt autora teksta na spomenuti dokument.⁹⁾

Na Skupštini Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske, održanoj 9. svibnja 1944. godine u Topuskom, donesena je između ostalog i slijedeća uredba ili propis, DEKLARACIJA O OSNOVNIM PRAVIMA NARODA I GRAĐANA DEMOKRATSKE HRVATSKE. Ovdje ćemo u cijelosti navesti ovaj dokument¹⁰⁾ uz komentar autora, koji problem demokratskih izbora u zemlji, u Jugoslaviji a posebice u Hrvatskoj, kao jednoj od cjelina nekadašnje jugoslavenske federacije¹¹⁾ želi rasvijetliti i kritički obraditi, kao jednu posebnu temu. A sada da počnemo od same Deklaracije. Deklaraciju o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske¹²⁾ izdao je Odbor Jedinstvene narodnooslobodilačke fronte za kotar Koprivnicu.¹³⁾ Pod točkom 1. u Deklaraciji se kaže: "Hrvatski i srpski narod u Hrvatskoj potpuno su ravnopravni. Nacionalnim manjinama u Hrvatskoj osigurat će se sva prava

na nacionalni život". U točki 2. Deklaracije stoji: "Svi građani Federalne države Hrvatske jednaki su i ravnopravni bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovijest". U točki 3. spomenute Deklaracije stoji slijedeće: "Žene uživaju sva prava jednako kao i muškarci". Pod 4. točkom Deklaracije zapisano je: "Svakom građaninu zajamčena je sigurnosti ličnosti i imovine. Zajamčeno je pravo vlasništva i privatna inicijativa u gospodarskom životu". U slijedećoj točki Deklaracije stoji zapisano: "Svim građanima zajamčena je sloboda vjeroispovijesti i sloboda savjesti". Šesta točka Deklaracije donosi slijedeće: "Svim građanima zajamčena je sloboda govora, štampe, zbora, dogovora i sloboda udruživanja. Ova prava vrše građani za vrijeme rata u okviru Narodno-oslobodilačkog pokreta". Sadržaj sedme točke iz Deklaracije jest slijedeći: "Izborno pravo u demokratskoj Hrvatskoj vrše birajući tajnim glasanjem na osnovi općeg, jednakog i neposrednog izbornog prava. Pravo birati i biti biran u sva izborna tijela narodne vlasti ima svaki građanin i svaka građanka, koji navrše 18 godina života. Borci Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda imaju pravo birati i biti birani bez obzira na godine života. Od načela neposrednog i tajnog glasanja može se po odluci Zemaljskog Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske odstupiti za vrijeme Narodno-oslobodilačkog rata. Maloumna lica kao i lica, koja se ogriješe o interese Narodno-oslobodilačke borbe lišavaju se prava predviđenih u točki 6. i 7. ove Deklaracije". U osmoj točki naše Deklaracije stoji zapisano slijedeće: "Dužnost je i čast svakoga za oružje sposobnog građanina bez obzira narodnosti i vjere, da kao vojnik Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda aktivno učestvuje u oslobodilačkom ratu". Sadržaj devete točke Deklaracije glasi: "U interesu osiguranja i učvršćenja demokratskog pokreta i bratstva naroda Jugoslavije kao i njihovih najvećih tekovina, u interesu svih tekovina Narodnooslobodilačke borbe, zabranjuju se i progone sve fašističke i profašističke djelatnosti, jer su uperene protiv slobode, nezavisnosti i bratske zajednice naroda Jugoslavije".

slavije". A sada donosimo sadržaj desete točke Deklaracije: "Svakom građaninu zajamčeno je pravo žalbe na rješenje organa vlasti, na način predviđen zakonom, ako se tim rješenjima smatra oštećen ili povrijeđen u pravima. Svaki građanin ima pravo molbe i pritužbe na sve državne vlasti. Nitko ne može biti suđen bez prethodnog sudskog postupka". I na kraju da navedemo sadržaj jedanaeste, posljednje točke naše Deklaracije: "Narodna državna vlast brine se za uklanjanje nepismenosti i podizanje narodne kulture, te osigurava svim građanima besplatno prosvještavanje". I još da navedemo ono što stoji zapisano naposljetku u našoj Deklaraciji: "Za Zemaljsko antifašističko vijeće narodno oslobođenja Hrvatske"

Topusko, 9. svibnja 1944.

Tajnik:
DR. PAVLE GREGORIĆ, v. r.

Predsjednik:
VLADIMIR NAZOR, v. r.

DEKLARACIJA

O OSNOVNIM PRAVIMA NARODA I GRAĐANA DEMOKRATSKE HRVATSKE

1. Hrvatski i srpski narod u Hrvatskoj podupiru su ravnopravni. Nacionalnim manjinama u Hrvatskoj osigurat će se sva prava na nacionalni život.
2. Svi građani Federalne države Hrvatske jednaki i ravnopravni bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovijest.
3. Žene uživaju sva prava jednako kao i muškarci.
4. Svakom građaninu zajamčena je sigurnost ličnosti i imovine. Zajamčeno je pravo vlasništva i privatna inicijativa u gospodarskom životu.
5. Svim građanima zajamčena je sloboda vjeroispovijesti i sloboda savjesti.
6. Svim građanima zajamčena je sloboda govora, štampe, zbora, dogovora i sloboda udruživanja. Ova prava vrše građani za vrijeme rata u okviru Narodno-oslobodilačkog pokreta.
7. Izborno pravo u demokratskoj Hrvatskoj vrše birajući tajnim glasanjem na osnovi općeg, jednakog i neposrednog izbornog prava. Pravo birati i biti biran u sva izborna tijela narodne vlasti ima svaki građanin i svaka građanka, koji navrše 18 godina života. Borci Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda imaju pravo birati i biti birani bez obzira na godine života.
8. Od načela neposrednog i tajnog glasanja može se po odluci Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske odstupiti za vrijeme Narodno-oslobodilačkog rata.
9. Maloumna lica kao i lica, koja se ogriješe o interese Narodno-oslobodilačke borbe lišavaju se prava predviđenih u točki 6. i 7. ove Deklaracije.
10. Dužnost je i čast svakoga za oružje sposobnog građanina bez obzira narodnosti i vjere, da kao vojnik Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda aktivno učestvuje u oslobodilačkom ratu.
11. U interesu osiguranja i učvršćenja demokratskog pokreta i bratstva naroda Jugoslavije kao i njihovih najvećih tekovina, u interesu svih tekovina Narodno-oslobodilačke borbe, zabranjuju se i progone sve fašističke i profašističke djelatnosti, jer su uperene protiv slobode, nezavisnosti i bratske zajednice naroda Jugoslavije.
12. Svakom građaninu zajamčeno je pravo žalbe na rješenje organa vlasti, na način predviđen zakonom, ako se tim rješenjima smatra oštećen ili povrijeđen u pravima.
13. Svaki građanin ima pravo molbe i pritužbe na sve državne vlasti. Nitko ne može biti suđen bez prethodnog sudskog postupka.
14. Narodna državna vlast brine se za uklanjanje nepismenosti i podizanje narodne kulture, te osigurava svim građanima besplatno prosvještavanje.

Za Zemaljsko antifašističko vijeće narodno oslobođenja Hrvatske

Topusko, 9. svibnja 1944.

Tajnik: DR. PAVLE GREGORIĆ, v. r.   Predsjednik: VLADIMIR NAZOR, v. r.

Izdaje Otkaz Javne uprave, Beograd, 1944.   Štampe: Za Otkaz Javne uprave

Gledajući Deklaraciju u cjelini kao i po pojedinim njenim točkama moramo reći da su odredbe zaista vodile na jedan demokratski put razvoja i u demokratsko društvo. Do ostvarenja zacrtanoga ipak, moramo konstatirati, nije došlo. Bilo je niz razloga i devijantnih pojava o kojima sada na ovom mjestu ne bi mogli ni stigli sve reći.

Ipak ćemo nešto reći i o tome. Već same odredbe nekih točaka Deklaracije otvorile su i davale mogućnost da se krene u krivom pravcu i tako ne postigne željeno, očekivano i zacrtano. Uz ovo moramo dodati tu je i, uvijek nezaobilazan, ljudski faktor. Da se ponovo vratimo na Aristotela, kojega smo naprijed već spominjali, koji kaže: "I najgori oblik tiranije može biti dobar ako se na čelu države nađu sposobni i razboriti ljudi". "Ukoliko se na čelu države nalaze rđavi i loši ljudi demokratski oblik vladavine je loš" misao je ovog velikog filozofa.

U ovom slučaju ukazat ćemo samo na sadržaj točke sedam naše Deklaracije. Sedmom točkom Deklaracije u Hrvatskoj je najavljen i zajamčen izborni postupak zasnovan na demokratskim načelima, ali s jednom ogradom koja je

odmah i iznijeta. Uz maloumna lica demokratskih tekovina prilikom izbora lišavaju se i svi oni "koji su se ogriješili . . ." a da to uopće nije obrazloženo kako, zašto i do kuda to ogrješenje seže. Po ovome, kako stoji, griješnici su se mogli pronalaziti i proglašavati slobodnom voljom i prema vlastitu nahodjenju. Jedino pitanje koje bi se moglo postaviti jest čijom to voljom i po čijem nahodjenju? Iz rečenoga, dakle, slijedi da je demokracija kao i ljudske slobode data i dopuštena unutar "nekih određenih" granica. Krenimo sada dalje. "Pravo birati i biti biran . . ." ima svaki građanin i građanka. Nezaobilazan je ovdje upit, koji to svi i koje to sve, kada smo već vidjeli da su neki a vjerojatno i neke lišeni svega toga. Prihvatimo ipak ovo kao stvarnu činjenicu pa kažimo da je to u redu. Znatiželja ipak i dalje postoji te postavljamo pitanje, a tko su ti koji će odrediti i koji određuju, odnosno jedini mogu predložiti tko se može birati ili biti predložen za biranje? Sada je već, čini nam se stupanj slobode i demokracije mnogo bliži, jasniji i određeniji. I sadržaji ostalih točaka ove Deklaracije bit će prokomentirani ali na nekom drugom mjestu i na većem prostoru.

BILJEŠKE:

- 1) O pitanju demokratske vlasti i tiranije pisao je još u staroj Grčkoj Aristotel.
- 2) Ustanci, oružane pobune, revolucije počevši od robovlasništva pa na ovamo.
- 3) Komunistička partija Jugoslavije osnovana 1919. godine.
- 4) Komunistička partija Hrvatske osnovana 1937. godine.
- 5) Teška politička kriza i ekonomske neprilike.
- 6) Program Partije donesen je na II. vukovarskom Kongresu.
- 7) Kroz osnivanje mreže Narodnooslobodilačkih odbora pa do osnivanja AVNOJ-a.
- 8) Štampani materijal, plakati i leci koji su pohranjeni u fondusu MGK, a koji su štampani za vrijeme Drugog svjetskog rata potječu uglavnom i najvećim dijelom iz ostavštine tiskara Vinka Vošickog.
- 9) Deklaracija o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske.
- 10) Fundus MGK, inv. br. 4908.
- 11) Radanje i postojanje višestranačja kao i počeci održavanja višestranačkih izbora daju naslutiti da je klasičnoj federaciji došao kraj.
- 12) Usporedo sa izgradnjom jugoslavenske federacije Hrvatska je već unaprijed, uostalom kao i druge republike koje su ušle u sastav federacije bile definirane kao demokratske, što bi u krajnjoj liniji govorilo suverene.
- 13) Izvršni odbor.